

sicut ego volo, sed sicut tu. Et Marc. c. 14, v. 35 et seq. Luc. c. 22, v. 42 et seq.

CAPUT CXIX.

JESUS COMPREHENDITUR, ET FENIBUS CONSTRINGITUR.

Psalm. 58, v. 4 et seq.: *Eripe me de inimicis meis, Deus meus, et ab insurgentibus in me libera me. Eripe me de operantibus iniquitatem, et de viris sanguinibus salva me. Quia ecce ceperunt animum meum: irruerunt in me fortes.*

Psalm. 70, v. 10, 11: *Quia dixerunt inimici mei mihi: et qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum, dicentes: Deus dereliquit eum; persequimini, et comprehendite eum, quia non est qui eripiat.*

Thren. c. 3, v. 52: *Ventiones ceperunt me quasi avem inimici mei gratis.*

Thren. c. 4, v. 20: *Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris.*

Math. c. 26, v. 50 et seq.: *Tunc accesserunt, et manus iniecerunt in Jesum, et tenuerunt eum.... In illa hora dicit Jesus turis: Tanquam ad latroem existis cum gladiis et fustibus, comprehendere me. Quotidie apud vos sedebam docens in Templo, et non me tenuistis. Hoc autem factum est, ut adimpleretur scriptura prophetarum. Et Marc. c. 14, v. 46 et seq. Luc. c. 22, v. 52 et seq. Joan. c. 18, v. 12.*

Math. c. 27, v. 2 et seq.: *Et vincitum adduxerunt eum, et tradiderunt Pontio Pilato praesidi. Et Marc. c. 15, v. 1.*

CAPUT CXX.

JESUS DISCIPULI SUI DESERUNT, PETRUS PALAM EJURAT.

Psalm. 21, v. 12: *In te projectus sum ex utero; de ventre matris meae Deus meus es tu; ne discesseris a me, quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est qui adjuvet.*

Psalm. 68, v. 9: *Extraneus factus sum fratribus meis, et peregrinus filius matris meae.*

Psalm. 68, v. 21: *In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me; improprium expectavi cor meum et miseriam. Et sustinui qui simul contristaretur, et non fuit; et qui consolaretur, et non inveni.*

Psalm. 87, v. 9 et seq.: *Longe fecisti notos meos a me; posterunt me abominationem sibi. Traditus sum, et non egrediebar; oculi mei languerunt pro inopia.... elongasti a me amicum et proximum, ad notos meos a miseriam.*

Psalm. 141, v. 5: *Considerabam ad dexteram, et videbam, et non erat qui cognosceret me. Perit fuga a me, et non est qui requirat animam meam.*

Isa. c. 8, v. 14: *Et erit visus in sanctificationem; in lapidem autem offensorem, et in petram scandali duabus domibus Israel; et in laqueum et in ruinam habitantibus Jerusalem.*

Isa. c. 63, v. 5: *Circumspexi, et non erat auxiliator; quaesivi, et non fuit qui adjuvaret.*

Dan. c. 9, v. 26: *Et non erit ejus populus, qui cum negaturus est.*

Zach. c. 15, v. 7: *Franea, suscite super pastorem meum, et super virum coherentem mihi, dicit Dominus exercituum; percutite pastorem, et dispergentur oves.*

Math. c. 26, v. 51 et seq.: *Tunc dicit illis Jesus: Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis: Respondens autem Petrus, ait illi: Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Ait illi Jesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. Ait illi Petrus: Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo.... Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt.... Petrus vero sedebat foris in atrio, et accessit ad eum una ancilla dicens: Et tu cum Jesu Galilaeo eras. Et illi negavit coram omnibus dicens: Nescio quid dicis. Exeunte autem illo januam, vidit eum alia ancilla, et ait illi qui erant ibi: Et hic erat cum Jesu Nazareno. Et iterum negavit cum juramento: Quia non novi hominem. Et post pusillum accesserunt qui stabant, et dixerunt Petro: Verè et tu ex illis es, nam et loquela tua manifestum te facit. Tunc capiti detestari et jurare quia non nossisset hominem. Et continuo gallus cantavit. Et recordatus est Petrus verbi Jesu, quod dixerat: Priusquam gallus cantet, ter me negabis. Et Marc. c. 14, v. 27 et seq. Luc. c. 22, v. 51 et seq. Joan. c. 16, v. 32; et c. 18, v. 17 et seq.*

Quam ex Zacharia predictionem hic asserimus, quae notari se Christus Jesu mortis proximus apud discipulos suos testificatus est, eam Christum directè respicere negat Grotius in Math. 26, v. 51, at pastorem alium, eumque non bonum, quem esse conjecit hinc ipsum, de quo agit Zacharias in fine undecimi capituli. Ubi inquit, *illidem ille quisquis est, vocatur Pastor meus, et gladius illi dicitur innimere; usurpari verò verba ista a Zacharia à Christo ut propheta nulla ratione habità occas. nis, quâ primitus dicta est. Hæc quàm pia et Christiano homine digna sint, non inquirò; quàm aliis hominibus ejusdem sententis consona sint, videndum est. Pastorem illum nequam Zacharia undecimo capite commemoratum, Manassæ esse vult; decimo tertio, Judam Machabeum; illum implete nobilitatem et fugitit, illum fortitudinem et pietate. Et tamen utrumque pastorem unum eundemque esse statuit. Pastorem decimo tertio capite laudatum, non bonum alique pastorem esse docet: isne verò pastor malus habendus est, quem Deus pastorem suum appellat, sibi quæ adlocure ait? Franea, suscite super pastorem meum, et super virum coherentem mihi, dicit Dominus exercituum. At et pastor undecimi capituli, Pastor meus illidem appellatur inquit, Grotius. Utrobique certè est, 77: verum priore loco veteres interpretes, grecis, chaldeis, syris, arabis, pronomen possessivum non addunt. Demum tamen esse addendum, quod et verum est, omnes prædictos pastores populorum à Deo sunt: Non est enim potestas, nisi à Deo, inquit Paulus.*

nor autem ex Jove est. Tum addit Jovem regibus disse, (Hom. Iliad. c.)

Sceptrum et iura, ut rex eorum sit.

Undè et Jove prognati et à Jove educati, reges à poëtis appellantur. Suam ergò Deus appellaverit pastorem undecimi capituli; ad decimi tertii pastorem, et sum appellat, et sibi coherere ait; quo pietas ipsius Deo accepta esse comprobatur, eùm alterius scelera ultimum se denuntiet. Nos verò Christo Jesu addictum totum decimum tertium Zacharia caput. Jesus est ille fons patens domni David in abditionem peccatoris. Supplicium Jesu indicant ista: *Quid sunt plagae istae in medio mammae tuarum? Illis plagatus sum in domo eorum qui diligebant me. Reliqua Jesu mortem, discipulorum fugam, martyria quoque eorum et constantiam, et gentium denique vocationem designant, nisi fuisset infra declarabitur. Atque hic suffragatorem adversus Grotium habemus Aben Ezra, qui in Messie Josephi nepotis tempora, predictionem hanc Zachariae confert.*

CAPUT CXXI.

FALSI TESTES JESUM ACCUSANT.

Psalm. 29, v. 12: *Ne tradideris me in animas tribunalium me, quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, et mentia est iniquitas sibi.*

Psalm. 54, v. 11 et seq.: *Surgentes testes iniqui, quae ignorabam interrogabant me... quoniam mihi quidem pacifice loquebantur, et in iracundia terra loquentes, dolos cogitabant; et dilataverunt super me os suum; dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri.*

Psalm. 40, v. 6 et seq.: *Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando moritur, et peribit nomen ejus? Etsi ingrediebatur ut videret, tunc loquebatur, cor ejus congregavit iniquitatem sibi; egrediebatur foras et loquebatur in idipsum. Adversum me susurrabant omnes inimici mei; adversum me cogitabant mala mihi. Verbum iniquum constituerunt adversum me.*

Psalm. 63, v. 4 et seq.: *Exaudi, Deus, orationem meam cum deprecor; à timore inimici eripe animam meam: protexisti me à conventu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem; quo exacerbat et gladius linguas suas: intendendum arcum rem amaram, ut sagittam in oculis immaculatum. Subitò sagittabant eum, et non timebant; firmaverunt sibi sermonem nequam.*

Psalm. 108, v. 1 et seq.: *Deus, laudem ne tacearis, quia os peccatoris et os dolosi super me apertum est. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, et sermonibus odii circumdederunt me, et expugnaverunt me gratis.*

Psalm. 119, c. 2, 5: *Ad Dominum, cum tribulor, clamavi, et exaudivit me. Domine, libera animam meam à laetis iniquis et à lingua dolosa.*

Psalm. 159, v. 1 et seq.: *Eripe me, Domine, ab homine malo, à viro iniquo erip me. Qui cogitaverunt iniquitates in corde, totà die constituebant praemia. Accurrunt linguas suas sicut serpentes; venenum aspidum sub labiis*

eorum. Custodi me, Domine, de manu peccatoris, et ab hominibus iniquis eripe me.

Math. c. 26, v. 59, 60: *Principes autem sacerdotum, et omne concilium, querebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent, et non inveniunt, cum falsi testes accessissent. Novissimè autem venerunt duo falsi testes, et dixerunt: Ille dixit: Possunt destruere templum Dei, et post triduum reaedificabit illud. Et Marc. c. 14, v. 56 et seq.*

CAPUT CXXII.

JESUS ACCUSATUS SILET.

Isa. c. 55, v. 7: *Oblatus est quia ipse voluit, et non aperuit os suum; sicut ovis ad occisionem ductus, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum.*

Math. c. 26, v. 62, 63: *Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea quae isti aduersum te testificantur? Jesus autem tacebat: Et Marc. c. 14, vers. 60.*

Math. c. 27, v. 12 et seq.: *Et cum accusaretur à principibus sacerdotum et senioribus, nihil respondi. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta adversum te dicunt testimonia? Et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur praeses vehementer. Et Marc. c. 15, v. 4, 5.*

Luc. c. 23, v. 8 et seq.: *Herodes autem, viso Jesu, garrulus est valde... Interrogabat autem eum multis sermonibus; et ipse nihil ei respondebat.*

Petr. c. 2, v. 25: *Qui cum male diceretur, non maledicebat; cum perterretur, non comminabatur; tradebat autem iudicandi se injuste.*

CAPUT CXXIII.

JESUS CONTUMELIIS AFFICITUR.

Psalm. 21, v. 7 et seq.: *Ego autem sum vermis, et non homo; opprobrium hominum, et abjectio plebis. Omnes videntes me deriserunt me; locuti sunt labiis, et moverunt caput... Quoniam tribulatio proxima est; quoniam non est qui adjuvet. Circumdederunt me autem multi, laeti pinguis oderunt me; aperuerunt super me os suum, sicut levi rapiens et rugiens.*

Psalm. 54, v. 16: *Tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione; frenduerunt super me dentibus suis.*

Psalm. 55, v. 1 et seq.: *Miserere mei, Deus, quoniam conculcavit me homo; tota die impugnant tribulavit me; conculcaverunt me inimici mei tota die; quoniam multi bellantes oderunt me... Tota die verba mea exacerabantur; adversus me omnes cogitationes eorum in malum.*

Psalm. 68, v. 1 et seq.: *Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquae usque ad animam meam. Infixus sum in limo profundi, et non est substantia. Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me... Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei injuste; quos non rapui tunc excollebam... Quoniam propter te sustinui opprobrium; aperuit confusio faciem meam. Extraneus factus sum fratribus meis, et pere-*

grinus filia matris mee. Quoniam zelus domus tue commedit me, et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me; et operus in jejuniis animam meam, et factum est in opprobrium mihi; et posui vestimentum meum ciliquium, et factus sum illi in parabolam. Adversum me loquebantur qui sedebant in porta, et in me psalebant qui bibebant vinum... Tu scis improperium meum, et confusionem meam, et reverentiam meam; in conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me; improperium expectavit cor meum et misorium.

Psalm. 75, v. 22, 25: *Exsurge, Deus; judica causam tuam; memor esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipientibus sunt tibi die. Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum; superbia eorum qui te oderunt ascendit semper.*

Psalm. 78, v. 12: *Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum, improperium ipsorum, quod exprobraverunt tibi, Domine.*

Psalm. 87, v. 16: *Pauper sum ego, et in laboribus à juventute mea; exaltatus autem, humiliatus sum et conturbatus. In me transierunt ira tua, et terrores tui conturbaverunt me; circumdederunt me sicut aqua; tota die circumdederunt me sinus.*

Psalm. 88, v. 59 et seq.: *Tu verò repluisti, et despicisti; distulisti Christum tuum: exstiti testamentum servi tui, profundasti in terrâ sanctuarium ejus, destruxisti omnes sepes ejus, posuisti firmamentum ejus fundamentum; diruperunt eum omnes transeuntes viam, factus est opprobrium vicinis suis; exaltasti dexteram deprimentium eum; latifecisti omnes inimicos ejus; avertisti adiutorium gladii ejus, et non es auxiliatus ei in bello; destruxisti eum ab emundatione, et sedem ejus in terram collidisti; minorasti dies temporis ejus; perfudisti eum confusione... Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum (quod continui in sinu meo), multarum gentium, quod exprobraverunt commutationem Christi tui.*

Psalm. 143, v. 5, 4: *Quia persecutus est inimicus animam meam, humiliasti in terrâ vitam meam; collocavit me in obscuris, sicut mortuos seculi; et anxius est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.*

Sap. c. 2, v. 19: *Contumelia et tormento interrogemus eum, ut sciamus reverentiam ejus, et probemus patientiam illius.*

Isa. c. 55, v. 4: *Nos putavimus eum quasi leprosum, et percussum à Deo, et humiliatum.*

Thron. c. 5, v. 50, 61: *Dabit percussis se maxillam, saturabitur opprobriis... Audisti opprobrium eorum, Domine, omnes cogitationes eorum adversum me.*

Matth. c. 27, v. 27 et seq.: *Tunc milites præsidis suscipientes Jesum in Prætorio, congregaverunt ad eum universam cohortem, et cauales eum, chlamydem cocineam circumdederunt ei, et pleceutes coronam de spinis, posarunt super caput ejus, et arundinem in dexterâ ejus; et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Ave, rex Judæorum. Et expuantes in eum, acceperunt arundinem, et percutebant caput ejus. Et postquam illuserunt ei, exterunt eum chlamyde. Et Marc. c. 15, v. 16 et seq. Joan. c. 19, v. 1 et seq.*

Luc. c. 18, v. 31, 52: *Assumpsit autem Jesus duodecim, et ait illis: Ecce ascendimus Jerusalem, et consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de Filio hominis; tradetur enim Gentibus et illudetur.*

Luc. c. 25, v. 11: *Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, et illius indutum veste albâ, et remisit ad Pilatum.*

Rom. c. 15, v. 5: *Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: Improperium improperantium tibi, ceciderunt super me.*

1° Quoniam ad sequentia latè patet Psalmus 21, locus postulat ut paulo eum accuratius examinemus. Aio igitur illum ex eo vaticiniorum genere esse, quorum acceptus significatio est; quæque presentia dum tractant, futurorum simulacra adumbrant. Quædam enim Davidem simul et Christum Jesum, quædam Jesum unum respiciunt; sed ita tamen, ut longè plura Christo conveniant; et quæ Davidi accommodari possint, in Christum Jesum aptius etiam congruant. Ad Jesum quidem merè ista spectant, Psalm. 21: *Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre, spūs meo ab uberibus matris mee; nam quis de Davide verè id dici posse potuit? at Christus Jesus ab ipso ortu sanctus fuit. Conveniunt et ista Christo Jesu soli, ut pluribus approbatur infra: *Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea. Ipsi verò consideraverunt, et inspererunt me (quod congruit ad istud Zacharie, cap. 12: *Et aspiciet ad me, quem confixerunt*). Ille cum ejusmodi, ut quantumvis flexa et contorta, nec Davidi, nec alii ququam, præter Jesum, aptari queant. Nec illa ejusdem psalmi Davidi adjuncti possunt, quæ vocationem gentium per Christum partim presignificant: *Reminiscentur, et convertentur ad Dominum universi fines terræ: et adorabunt in conspectu ejus universa familia gentium; manducaverunt, et adoraverunt omnes pingues terræ. Quorum consimilia de Christo predicta habes in Psalm. 71, vers. 8 et seq.: *Et dominabitur à mari usque ad mare, et à flumine usque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procedent Æthiopes, et inimici ejus terram lingent. Reges Tharsis, et insulae munita offerent; reges Arabum et Saba dona adducunt; et adorabunt eum omnes gentes terræ, et omnes gentes servient ei... Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ; omnes gentes magnificabunt eum. Quadrant quoque in Christum isthæc, etsi in Davidem etiam utcumque conveniunt: *Deus, Deus meus, quare me dereliquisti? que moriens, Christus vociferabatur. Deinde: *Ego autem sum vermis, et non homo; opprobrium hominum, et abjectio plebis; quibus humilitatum suam testatur Jesus, ut alias sæpè in utroque testamento, quod comprobat Parallelismus noster. Subjicit Psaltes: *Omnes videntes me deriserunt me; locuti sunt labiis, et moxerunt caput: Speravit in Domino, eripuit eum; saluum fecit eum, quoniam vult eum. Prorsus Psaltes dicas animum hæc versasse, quæ narrat Mattheus his verbis cap. 27: *Prætereuntes autem blasphemabant eum, moventes capita sua, et dicentes: Vah! qui destruis templum Dei, et in triduo illud reedificas, salva teipsum; si filius********

Dei es, descende de cruce. Similiter et principes sacerdotum illudentes cum scribis et senioribus, dicebant: Alios salvos fecit, seipsum non potest salvare facere; si rex Israel est, descendat nunc de cruce et credimus ei: confidit in Deo; liberet nunc, si vult, eum; dixit enim: Quia Filius Dei sum. Recta quoque et *zozoz 2450* cadunt ista in Christum Jesum: *Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem. Sed et obliquè et *zozoz 2450* Davidi aptari possunt, quod à Theodoro Mopsuesteno et Grotio factum est; ut sensus sit, Davidis suppellectilem fuisse vi diraptam, et sorte inter raptores divisam. Quod subest in Psalmo: *Erue à fratre meo, Deus, animam meam, et de manu cauti tunicam meam: salva me ex ore leonis, et à cornibus unicornium humilitem meam; hoc ipsum Jesum Patrem orabat in villâ Gethsemani; *Pater mi, si possibile est, transcat à me calix iste (Matth. c. 26, v. 58). Pergit Psaltes: *Narrabo nomen tuum fratribus meis; in medio ecclesie laudabo te, quæ Jesu propria esse docet Paulus in Epistola ad Hebræos, cap. 2. Psalmo sanchæic inesse predicationes de Messia Hebræi consentiunt in Midrasch Thehillim: et in capite 41 Thalmudici libri Sanhedrin, his verbis Messie describuntur tempora, quæ ex Psalmsi ejusdem 17 commate petita esse apparat.****

2° Verè in invèro sententiæ nostræ repugnare videntur isthæc: *Longè à salute meo verba delictorum meorum. Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies; et nocte, et non ad insipientium mihi; quæ causis testatur Theodoræus, quamobrem septuaginta interpretes ad Christum congruere Psalmum hunc non dicerent. His etiam abutebatur Theolorus Mopsuestenus in interpretatione duodecim Prophetarum, quemadmodum narratur in Collatione quartâ concilii secundi Constantinopolitani, ut hæc ad Christum peperam referri ostenderet. Certum quidem est Christum Jesum fuisse tentatum per omnia pro similitudine, absque peccato (Hebr. c. 5, v. 15). Docent etiam nos Isaias cap. 55 et Petrus, Epist. 2, cap. 2 Christum peccatum non fecisse, nec inventum esse dolum in ore ejus. Docet nos Joannes, Epist. 1, cap. 3, peccatum in eo non esse. Verùm id quidem: at Deus tamen Christum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso, inquit Paulus, in secundâ Epistola ad Corinthios. Et in illâ ad Galatas: *Christus non redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. De quo jam ante Isaias cap. 53, v. 6: *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrarum. Quid si dicamus hæc ad unum Davidem spectare, ut permittimus esse aliquandò vaticiniorum sensus? velut in secundo libro Samuelis. Dei verbis Nathan ea Davidi spondet, quæ partim in Christum, partim in Salomonem cadere possint: et hæc quidem in Christum: *Stabilitum thronum regni ejus usque in sempiternum; ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium: hæc verò in Salomonem: *Qui si iniquè gesserit, arguam eum in virgâ virorum. Hujusmodi tamen exceptionibus omissis, aio nihil eorum quæ obijciuntur, comparare in Hebraico exemplari. Nam pro eo quod habet *Vulgata, delictorum meorum, et Septuaginta, *zozoz 2450* errorum meorum,******

bræicè legitur, *רצונא*, hoc est, *rugitūs mei*. Thargum, *רצונא*, clamoris mei. Aquila, *βορυχαιος μου*, rugitūs mei. Theodotion, *βορυχας μου*, clamoris mei. Sexta, *רצז דלעבוס μου*, precationis mee. Hieronymus in interpretatione Psalmorum, juxta hebraicam veritatem, *rugitūs mei*. Commentaria in Psalmos ipsi adscripta: *Est sensus juxta ceteros interpretes: Genitūs mei atque conatus quibus semper populum Israel salvare quævisi, longè facti sunt à salute meâ, quam populo tribuere cupiebam; quia ipsi noluerunt recipere sanitatem. At Septuaginta senes, quos sequitur vulgata interpretatio; legebant, *רצונא*, errorum meorum.*

3° Captivitate etiam suis legitimam Psalmi hujus sententiam adulterare conati sunt R. David Kimchi et Lipmannus, quarum præterque christianæ dogmatis insensis scrupulum fortissè aliquem injiciere, ejusdem verò consulto haudquaquam permovere possunt. Pauculas tantum attingemus de præcipuis. Penultimus versu, inquit, utitur Christiani, ut probent Jesum in vivis manere noluisse, ne sua nihilum mortis fructu fraudarentur, qui notarium suarum vinculis in infernis locis attingebantur: quorsum igitur clamabant moriens: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? (Matth. c. 27, v. 46), cur querebatur se non exaudiri, qui exaudiri volebat? cur Deus appellat, *Laudem Israel, cum ab Israele Jesus ipse Deus cruciaretur? Deum aut non exersitæ preces suas, nec averterisse faciem suam à se, cum preces tamen ejus despete sciat. Futurum prædicit, ut adoret in conspectu suo omnes familia gentium, cum nullus illi cultus à Judæis aut Ismaelitis prestitus sit. Nos Jesum respondemus Deum fuisse et hominem, nec humani quidquam, præter peccatum, ab eo alienum fuisse, ac idcirco nobis à naturâ insitulum doloris et mortis horrorem verè eum sensisse, ideoque in querelas more humano erupisse; sic tamen ut compresso et devicto humane imbecillitatis sensu, paternis imperiis prono animo obsequeretur. Cæterum duplex est Israel: *Non enim omnes, qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitæ, inquit Paulus ad Rom. c. 9; neque qui semen sunt Abraham, omnes filii. Non enim qui in manifesto, Judæus est; sed qui in abscondito, Judæus est (Rom. c. 2, v. 28, 29). Ergo Christus in Psalmo Deum appellat *Israel, utpote qui laudaretur à piis et sanctis Israelitis, cum à nefariis et scelestis Israelitis torqueretur. Neque verò à Deo spreus ac despectus est Jesus, qui datum sibi omnem potestatem in celo et in terrâ rediditque gloriam. Et sanè postulatis ejus annuit Deus; nam et vitam illi restituit, quam nec retinere Jesus voluerat, et hominibus criminum veniam benignè indulsit, cujus impetrandæ gratiâ mortem Jesus obierat. Falsum denique est, neque Judæos neque Ismaelitas Christo nonen desisse, cum ex utroque genere complures ad Christi castra transierint; non enim prædicit Propheta singulos quoque ex omni hominum genere, sed aliquos Christi doctrinam susceperunt.****

CAPUT CXXIV.

JESUS CONSECUTUR ET CREDITUR.

Psal. 54, v. 15 : Et adversum me latenti sunt; et conemerunt; congregati sunt super me flagello, et ignominia.

Psal. 68, v. 27 : Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.

Sap. c. 2, v. 18, 19 : Si enim est verus Filius Dei, suscipiet eum, et liberabit eum de manibus contrariorum. Contumelia et tormento interrogatus eum, ut sciamus reverentiam ejus, et probemus patientiam illius.

Isa. c. 50, v. 6 : Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas volentibus; faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus in me.

Isa. c. 55, v. 5 et seq. : Despectum et novissimum virorum, virum dolorum, et scientiam infirmitatem, et quasi absconditis vultus ejus et despectus, unde nec reputavimus eum. Verò languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit, et nos peccatores eum quasi seprosum, et percussum à Deo, et humilitatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras; attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostrae super eum, et furore ejus summi sumus.

Thren. c. 3, v. 56 : Abiit percutienti se macillam; saturabitur opprobriis.

Math. c. 20, v. 18, 19 : Ecce ascendimus Hierosolimam, et Filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum et Scribis; et condemnabunt eum morte; et tradent eum Gentibus, ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum. Et Marc. c. 10, v. 35, 34. Luc. c. 18, v. 31, 32.

Math. c. 26, v. 67, 68. Tunc exspuerunt in faciem ejus, et colaphis eum seciderunt; alii autem palmis in faciem ejus oderunt, dicentes : Prophetiza nobis, Christe, quis est qui te verensit? Et Marc. c. 14, v. 63. Luc. c. 22, v. 65, 64.

Math. c. 27, v. 26 : Tunc dimisit illis Barabban; Jesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur. Et Marc. c. 15, v. 15.

Math. c. 27, v. 50. Et exspuentes in eum, acceperunt arandinem, et percutiebant caput ejus. Et Marc. c. 15, v. 19.

Joan. c. 18, v. 22 : Hæc autem cum dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Jecu, dicens : Sic respondes Pontifici?

Joan. c. 19, v. 1 et seq. : Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus, et veste purpurea circumdederunt eum. Et veniebant ad eum, et dicebant : Ave rex Judæorum; et dabant ei alapas.

CAPUT CXXV.

JESUS VENDITUR : CUPES VENDITIONIS PRETIO AGER FIGULINUS EMITUR. JUDÆE PROMISSIONIS INTERITUS.

Psal. 68, v. 25 et seq. : Effunde super eos iram tuam, et furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio

eorum deserta; et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.

Psal. 108, v. 4 et seq. : Pro eo ut me diligenter, detrahebant mihi; ego autem orabam. Et posuerunt adversum me mala pro bonis, et odium pro dilectione mea. Constitue super eum peccatorem, et diabolas stet à dextris ejus. Cum judicatur, exeat condemnatus, et oratio ejus fiat in peccatum; fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus accipiat alter; fiant filii ejus orphani, et uxor ejus vidua.

Amos. c. 2, v. 6 : Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus Israel, et super quatuor non convertam eam; pro eo quod vendiderit pro argento Justum.

Zach. c. 11, v. 13, 15 : Et oppnderunt mercedem meam triginta argenteos; et dixit Dominus ad me : Projice illud ad staturarium, decorum pretium, quo apprehensus sum ab eis. Et tulit triginta argenteos, et projecit illos in domum Domini ad staturarium.

Math. c. 26, v. 14 : Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad principes sacerdotum, et ait aliis : Quid vultis mihi dare, et ego eum vobis tradam? At alii constituerunt ei triginta argenteos. Et Marc. c. 14, v. 10 et seq. Luc. c. 22, v. 3 et seq.

Math. c. 27, v. 5 et seq. : Tunc videns Judas qui eum tradidit, quod damnatus esset, penitentia ductus, et retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, et senioribus dicens : Peccavi, tradens sanguinem justum. At illi dixerunt : Quid ad nos, tu videris. Et projectis argenteis in templo, recessit, et abiens laqueo se suspendit. Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt : Non licet eos mittere in corbanam, quia pretium sanguinis est. Consilio autem invito, emeruit ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum. Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est, Ager sanguinis, usque in hodiernum diem. Tunc impletum est quod dictum est per Jeremiam Prophetam dicentem : Et acceperunt triginta argenteos, pretium appretiat, quem appretaverunt à filiis Israel, et dederunt eos in agrum figuli; sicut constituit mihi Dominus.

Joan. c. 17, v. 12 : Quos dedisti mihi, custodisti; et nemo ex eis perit, nisi filius perditionis, ut Scriptura impleatur.

Act. c. 1, v. 16 : Viri fratres, oportet impleri Scripturam, quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Jesum, qui commemoratus erat in nobis, et sortitus est sortem ministerii hujus. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, et suspensus crepuit medius, et diffusa sunt omnia viscera ejus. Et notum factum est omnibus habitantibus Jerusalem, ita ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldama, hoc est, Ager sanguinis. Scriptum est enim in libro Psalmorum : Fiat conitorio eorum deserta, et non sit qui habitat in ea, et episcopatum ejus accipiat alter.

Clarissima illa Zacharie prædictio, ita ut à Matthæo relata est, adversariorum petitionibus patuit. Querun-

tur primò Jeremie cum tribu ab evangelistâ, cum sit Zacharie; deinde aliis conceptam esse verbis apud prophetam, alios apud evangelistam : demùm nec sententiam congruere. Adversus ea à Christianis intertextibus multa disputantur, quibus commemorandis supersedeamus in præsentia querelis istorum sic occurrere contenti. Verisimile primùm est librarium oscitantè evenisse, ut Jeremie nomen extruderet nomen Zacharie. Nam cum propria nomina contrahere librari solent, illi Jeremie et Zacharie sic videntur expressisse, *Jerem, Zachar* : in his proclive fuit primam nominis utriusque litteram permutare; nam primam in *Isaiahas*, non pusillam et brevem pingebant, quemadmodum nunc typographi, sed productam et bene longam; primam vero in *Zacharias*, non semper ita sinuatam et contortuplicatam, uti in libris editis hodiè pingitur, sed à summo ad inum satis directam, paululum inflexam et promissentem in medio, ansulam in vertice gerentem : quas si parùm accurate nota erant, ex in facili degenerabat. Hæc fatebatur, qui græca exemplarâ versare consueverunt. Ergo apicis similitudine deluso imperito et supino librario, quod mihi aut alteri codici inhaerens vitium, in alios ita propagatum est, ut universi propemodam, ac interpretationibus deinde inoleceret; quaquam non omnibus. Nam nec Jeremie, nec Zacharie nomen præfert syriaca interpretatio, neque persica, neque latini codices quidam, ut testificatur Augustinus, de Cons. Evang. lib. 4, c. 7. Simile quippiam Origeni et Eusebio suboleerat; quorum ille in Matthæum, hic libro decimo Demonstrationis errorem hunc, mendam scripturæ esse conjecit. At apocryphus ille Jeremie liber hebraice scriptus, Hieronymo communicatus à Nazareæ secte homine hebraeo, in quo testimonium illud propriis extabat conceptum verbis, haud scio an post Matthæum fuerit suppositus, et ad fidem ipsi faciendam confictus, ac Hebrais deinde obitusus. Id quidem dissimulavit Hieronymus; sed inde tamen depromptam esse Matthæi *peris* haudquaquam credere se declaravit, verùm ex ipso Zachariæ repetiit. Minime verbò ait Origenes visum sibi hunc Jeremie librum apocryphum; at ad priorem suspicionem alteram addit, ex aliqua nempe apocrypha scriptione, Jeremie nomen præ se ferente, depromptam esse hanc quam profert Matthæus, prædicationem; quemadmodum alia quedam novi Testamenti Scriptores ex apocryphis libris depromptere. Opinionem hanc nullo pacto, ne ut suspensionem quidem, probare possum; apocryphorum enim testimonia à Paulo apostolo in tradendis prædicationibus usurpari cum fructu potuerunt, ut ab evangelistâ in mortis Christi historiam prolata fuisse falsam prædicationem, et librum *de rebus veteris* sic tanquam canonicum, nullâ distinctionis adhibita notâ fuisse citatum, haudquaquam mihi persuaderi potest. Utcumque est, liquet certè vetustissimum hoc esse mendam, ut et Augustinus asseverat. Quod ad evangelistæ et prophete dissimantiam attinet, manifestum est ad prophete sententiam attendisse evangelistam, verba neglexisse, quemadmodum ab interpretibus ro-

et observatum est; tantùm abest ut in sententiâ inter illos disconveniat. Atque hunc morem in testimoniis à Scripturâ sacra recitantibus tenuisse evangelistæ et apostolos hoc loco observat Hieronymus. Idem illi libro de optimo genere interpretandi, hinc nec minus solvens : *Abiit* hoc, inquit, de *passio* Christi dicere (Matthæum significat) cui *cave* fuit, non *verba aut stylabas occupari, sed sententias dogmatum ponere*. Queritur apud Zachariam Deus mercedem suam triginta argenteis esse appensam; atque tam exiguum et vile sui pretium indignatum, jubet id prophetam proficere, ad *figulum*; quod et ab hoc factum est, projectis iis in domum Domini ad figulum. Planè cum iis congruit Matthæus, si sententiâ duntaxat spectes; nec multùm abstant verba. Perspicuum est præterea ejusmodi esse vacationem hanc, ut in Jesum Christum propriè conveniat, accuratè designatâ venditione, pretio venditoris, ac numero nummorum, projectione nummorum, loco etiam projectionis, ac nomine loci. Quæ si in Zachariæ tempora conferas, vis sanè, ac ne vix congruent; nam quid hoc esse dicas, dum pretio æstimari se voluisse ab Israeliis, ac, illos æstimatorem Dei factis, triginta argenteos Dei pretium appendisse? Sin hæc in allegoriam trahere velis, non nisi adhiat vi id effices. Quid hoc verò est quod feri jubet Deus, projici pretium illud ad staturarium? nam quod ait Grotius agrum fuisse in quem projiciebantur fracta templi fœticia, gratis omnino dicitur, nec rationi convenit; nam quis putet agrum excipiendis templi fœticiis fractis fuisse destinatum? non his potius certum quam reliquis sordibus; unde nec à fœticiis, potius quam à sordibus nomen habuerit. Itaque vix legitimum inde sensum extundas; cum proprium et verum referas in historiam Christi Jesu. Eisi verò notavimus propositum id fuisse Grotio, ut propriis et directos vaticinorum sensus eriperet historia Christi, remotos solum et obliquos reliqueret, hoc tamen loco veritate quippe victus, allegoricam tantùm expositionem concessit temporibus Zachariæ propriam in historiam Christi quadrare fassus est.

CAPUT CXXVI.

JESUS A JUDEIS ET ETHNICIS CAPTUS BARNABUR.

Psal. 2, v. 2 : Adstiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum ejus.

Psal. 21, v. 17 : Quoniam circumdederunt me canes multi : concitium malignitatum obsedit me.

Psal. 10, v. 6 et seq. : Inimici mei dixerunt mala mihi : Quando morietur et peribit nomen ejus?... Adversum me susurrabant omnes inimici mei, adversum me cogitabant mala mihi; verbum iniquum constituerunt adversum me.

Psal. 68, v. 15 : Adversum me loquebantur, qui sedebant in porta.

Psal. 95, v. 21 : Captabunt in animam justî, et sanguinem innocentem condemabant.

Sap. c. 2, v. 19, 20 : Contumelia et tormento interrogatus eum, ut sciamus reverentiam ejus, et

probemus patientiam illius. Morte turpissimā condemnemus eum.

Isa. c. 53, v. 8: De angustia et iudicio sublevis est.

Jerem. c. 11, v. 9: Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam; et non cognovi quis cogitavit super me consilia; dicentes: Mittamus lignum in panem ejus, et erademus eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur amplius.

Matth. c. 20, v. 18: Ecce ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, et scribitis, et condemnabit eum morte. Et Marc. c. 10, v. 35.

Matth. c. 26, v. 66: At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis. Marc. c. 14, v. 64.

Matth. c. 27, v. 5: Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, poenitentia ductus, retulit triginta argenteos.

Matth. c. 27, v. 26: Tunc dimisit illis Barrabam; Jesum autem flagellatum tradidit eis, ut crucifigerent. Et Marc. c. 10, v. 35; et c. 15, v. 15. Luc. c. 23, v. 24, 25; Joan. c. 19, v. 13 et seq.

Luc. c. 25, v. 6 et seq.: Pilatus autem audiens Galilaeam, interrogavit si homo Galilaeus esset. Et ut cognovit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Jerosolymis erat illis diebus. Herodes autem, viso Jesu, gratus est valde; erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de eo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Interrogavit autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat. Stabant autem principes sacerdotum et scribae, constanter accusantes eum. Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, et illusit indutum veste alba, et remisit ad Pilatum. Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die; nam antea inimici erant ad invicem.

Act. c. 4, v. 24 et seq.: Qui cum audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, et dixerunt: Domine, tu es qui fecisti caelum et terram, mare, et omnia quae in eis sunt; qui Spiritus sancto per os patris nostri David pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum ejus. Convenerunt enim verè in civitate ista, adversus sanctum puerum tuum Jesum quem unxisti. Herodes et Pilatus, cum gentibus et populis Israel, facere quae manus tua et consilium tuum decreverunt fieri.

CAPUT CXXXVII.

JESU CRUCI SUFFIGITUR.

Gen. c. 22, v. 6 et seq.: Tullit quoque (Abrahamus) ligna holocausti, et imposuit super Isaac filium suum... Cumque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super artem lignorum.

Exod. c. 12, v. 1 et seq.: Dixit quoque Dominus ad Moysen et Aaron in terra Aegypti... Loquimini ad universum caelum filiorum Israel, et dicite eis: Decima die

mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias et domos suas... Erit autem agnus absque macula, musculus, amicus... Et serabitis eum usque ad quartam decimam diem mensis hujus, immolabique eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam. Et sument de sanguine ejus, ac ponent super utrumque postem, et in superlaminariis domorum, in quibus comedit illum. Et edent carnes nocte illa assas igni, et azygos panes cum lactucis agrestibus... Erit autem sanguis vobis signum in aedibus, in quibus eritis, et videbo sanguinem, et transibo vos... Habebitis autem haec diem in monumentum, et celebrabitis eum solemne Domino in generationibus vestris cultu sempiterno.

Nam. c. 21, v. 1 et seq.: Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas et mortes plurimorum, venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccavimus, quia locuti sumus contra Dominum ad te, ora ut tollat a nobis serpentes. Moritque Moyses pro populo, et locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem anemum, et pone eum pro signo; qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moyses serpentem anemum, et posuit pro signo; quem cum percussus aspiceret, sanabantur.

Psal. 21, v. 17: Foderunt manus meas, et pedes meos; dinumeraverunt omnia ossa mea. Ipsi vero consideraverunt et insperaverunt mihi; diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem.

Isa. c. 53, v. 5: Ipse autem vulneratus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostrae super eum, et livore ejus sanati sumus.

Ezech. c. 9, v. 4 et seq.: Et dixit Dominus ad eum: Transi per mediam civitatem in medio Jerusalem, et signa Thau super frontes virorum genentium et dolentium, super cunctis abominationibus quae sunt in medio ejus. Et illis dixit, audiente me: Transite per civitatem sequentes eum, et percutite; non parcat oculus vester, neque miseremini. Senem, adolescentulum et virginem, parvulum et mulieres interficite usque ad interitionem; omnem autem, super quem videritis Thau, non occidatis, et si sanctuario meo incipite.

Zach. c. 12, v. 10: Et effundam super domum David, et super habitatores Jerusalem, spiritum gratiae et precum; et aspiciet ad me quem confixerunt, et dolent eum placent quasi super unigenitum, et plangent super eum, ut doleri solet in morte primogenitii.

Zach. c. 15, v. 6: Et dicitur ei: Quid sunt plagae tuae in medio manuum tuarum? Et dicit: Hae plagae sunt in domo eorum qui diligerunt me.

Matth. c. 20, v. 19: Tradent eum gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum.

Matth. c. 26, v. 2: Scitis quia post biduum pascha fiet, et filius hominis tradetur ut crucifigatur.

Matth. c. 27, v. 22 et seq.: Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciem de Jesu, qui dicitur Christus? Dicant omnes: Crucifigatur. At illis pressus: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur... Tunc dimisit illis Barrabam, Jesum autem flagellatum tradidit

eis ut crucifigerent... Et postquam illuserunt ei, exierunt eum chlamyde, et induerunt eum vestimentis ejus, et duxerunt eum ut crucifigerent. Exerentes autem invenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem; hunc angariaverunt, ut tolleret crucem ejus. Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod est Cultuaris locus. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum; et cum gustasset, noluit bibere. Postquam autem crucifixerunt eum, diviserunt vestimenta ejus, sortem mittentes. Et Marc. c. 15, v. 12 et seq. Luc. c. 25, 21 et seq. Joan. c. 19, v. 6 et seq.

Matth. c. 28, v. 5: Respondens autem Angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos; scio enim quod Jesum, qui crucifixus est, queritis. Et Marc. c. 16, v. 6.

Luc. c. 24, v. 20: Et quomodo cum tradiderunt summi sacerdotes, et principes nostri in damnationem mortis, et crucifixerunt eum.

Joan. c. 5, v. 14, 15: Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis.

Joan. c. 8, v. 28: Dixit ergo eis Jesus: Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum.

Joan. c. 12, v. 32, 35: Et ego si exaltatus fuero à terrâ, omnia traham ad meipsum. Hoc autem dicebat significans quâ morte esset moriturus.

Act. c. 2, v. 36: Certissimè sciat ergo omnis domus Israel, quia et Dominum Deum et Christum fecit Deus, hunc Jesum quem vos crucifixistis. Et Act. c. 4, v. 10.

Act. c. 5, v. 30: Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemisistis, suspendentes in ligno. Et Act. c. 10, v. 39; et c. 15, v. 29.

1 Cor. c. 1, v. 25: Nos autem predicamus Christum crucifixum.

1 Cor. c. 2, v. 2, 8: Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, hunc crucifixum... Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixerant.

1 Cor. c. 5, v. 7: Extremi pascha nostrum immolatus est Christus.

2 Cor. c. 15, v. 4: Nam etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.

Gal. c. 2, v. 19: Christo confusus sum cruce.

Gal. c. 5, v. 1, 2: O insensati Galatae, quis vos fascinauit non obedire veritati, ante quorum oculos Jesus Christus proscriptus est, in vobis crucifixus?

Galat. c. 6, v. 14: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mudo.

Phil. c. 2, v. 8: Humilitavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

Hebr. c. 12, v. 2: Aspicientes in auctorem fidei, et consummatorem Jesum, qui propositis sibi gaudio sustinuit crucem, confusionem contempta.

Apoc. c. 1, v. 7: Ecce enim venit cum nubibus, et videt eum omnis oculus, et qui eum viderunt, et plangent se super eum omnes tribus terre.

Apoc. c. 7, v. 2, 5: Et vidit alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei visi, et clamavit voce magna quatuor Angelis, quibus datum est morere terram et mari, dicens: Nolite nocere et nocere, neque arboribus, quoadque numerum servos Dei nostri in frontibus eorum. Et audivi numerum signatorum; centum quadraginta quatuor millia signati, ex omnibus tribus filiorum Israel.

Apoc. c. 11, v. 8: Et corpora eorum jacebant in plateis civitatis magnae, quae vocatur spiritualiter Sodoma et Aegyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est.

4° Psalmo 21 Christum praedici ad centumum vigesimum hujus Parallelsimū capitū evicimus. Non semel ergo petit ex eo oracula in testimonium adduxerunt Novi Testamenti scriptores, quod non fecissent utique, nisi psalmum vulgò in eandem flecti sententiam exploratum habuissent. At non levis controversia mota est super decimo septimo commate, quo supplicium Christi Jesu clarissimè prae-signatum est. Nam quod habet Vulgata interpretatio: *Foderunt manus meas et pedes meos*, hebraicè in Keri sic conceptum est: *וַיִּדְרְוּ יָדָיו וְרַגְלָיו*. Hanc lectionem secuti sunt septuaginta Interpretes; veterunt enim: *ἀποῖνον χερσῶν μου καὶ ποδῶν*. Sic syrus interpretes, sic arabs. At in Ketib, pro *וְרַגְלָיו* scribitur *וְכַרְסָיו*; ut sensus sit: *Sicut leo manus meas et pedes meos*; quæ cum pendula sint et imperfecta, ad explendam sententiam addi voluit hujus lectionis assertores: *Observaverunt, vel memoraverunt, vel laceraverunt*, aut aliquid hujusmodi. Quod videtur secutus paraphrastes chaldaeus, affectè dictione ad integritatem sententiae. Ita et R. Selomoh Jarchi. Aben Ezra repeti jubet *כַּרְסָיו* *כַּרְסָיו*, circumdederunt, quod est in superiori commate. *כַּרְסָיו* Judaeorum frando confectum fuisse queruntur Christiani; contra à Christianis nativam scripturionem in *וְרַגְלָיו* recocant Judaei causantur, ac inter eos praecipue R. David Kimchi. Utri verius, existimare promptum est. Nam *וְרַגְלָיו* leguntur septuaginta Senes, ut dixi, vetustissimū interpretum omnium Scripture sacrae qui supersunt, Christo Jesu antiquiores; veterunt quippe *ἀποῖνον*. Deinde ex Keri et Ketib apparet utramque lectionem Hebraeorum libros habuisse. Habuerunt certè codices quidam *וְכַרְסָיו*, ut ipsi testantur Masoretiae, quod à Christianorum lectione differt unilà littera N. Nam esse paragoniam lectione nonnulli fateantur. Atqui certum est abuisse illam ab optimis quibusdam exemplaribus Christianorum, quorum Judaei ipsi integritatem et fidem agnoverunt. Quod quod traditur in parvâ Masorâ, vocis ipsius *וְכַרְסָיו* significationem eodem ac significationem vocis *וְרַגְלָיו* recidere? nempe, opinor, quod sive unguibus, sive dentibus utatur leo ad capiendum et vorandum praedam, carnes pingit et perdit. Quod cum ita sit, mihi ea longè videtur preferenda lectio, quae integra est. *וְכַרְסָיו* et antiquum reliquit incertum. Probabile est hoc provenisse ex nimis sopherim, sive correctione scribarum, qui ut praedici hujus oraculi vim aliò con-

vertentur, incrustantur vas sincerum, quod et alibi sæpe factum ab his illi observantur.

2° At crimen in Christianis retorquet R. Lipman in Nizachon, atque vaticinium hoc ab his adulteratum ex eo probat, quod à Judaeorum moribus abhorreret, noxios cruci suffigere. Verum quo tempore interfectus est Christus Jesus, jus vite et necis Judæis erat ademptum. Nobis, inquit, non licet interficere quemquam (Joan. c. 19, v. 51). At judicia capitalia et supplicia moribus romanis tunc exercebantur. Supplicium ergo juxta alienos mores Jesu irrogandum esse prædixit David; irrogatum Evangelistæ retulerunt. Cæterum à Lipmanni criminatione Christianos satis vindicant interpretes Septuaginta, qui, ut jam notavi, $\tau\lambda$ legerunt, et veterum, $\delta\psi\epsilon\sigma\tau\alpha$.

3° De lectione non disputat Theodorus Mopsuestenus, coll. 4. cone. Constant. 11, verum nullam hic futurorum, sed presentium duntaxat significationem contineri perendit. Totum ergo ad allegoriam convertit; atque id, *Foderunt manus meas et pedes meos*, exponit: Arcana mea scrutati sunt, et hoc translatum putat ex his que scrutando et fodiendo eruunt. *Diminuerunt omnia ossa mea*, tractum esse vult ex eorum consuetudine, qui devictorum hostium bona recensent. Violentia sacæ et invicenda fuerit utraque translatio hæc, si translatio est. *Ipsi verò consideraverunt et insperaverunt me*; nam nimirum, inquit, patientem que volebant. Recte; nam id christiane expositioni congruit. *Dixerunt tibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem*; hoc est, inquit, facultates meas vi ademptas sorte inter se partiti sunt; quam interpretationem amplectitur Grotius. Paulo quidem tolerabilior illa est, sed non ita tamen, ut eam que est $\alpha\alpha\tau\epsilon$ $\lambda\epsilon\gamma\epsilon\upsilon$, et natives ac obvios verborum sensus in rebus gestis querit et invenit, aspernemur, cum plerumque pro libito detactans. Nam qui persuaserit Theodorus, casu factum, ut que metaphoricè dixerat Psaltes, ea $\alpha\alpha\tau\epsilon$ $\lambda\epsilon\gamma\epsilon\upsilon$ pedum manumque Christi fositionem, nec non dirum illud ac triste spectaculum, quod de cruce pendens Jesus præbuit, ac vestium quoque ipsius partitionem sorte factam accuratè referret? sed hunc psalmum nos supra jam satis excussimus.

4° Crucis Christi non radem aliquam et obscuram informationem, sed expressam effigiem dedit Ezechiel seu potius apud Ezechielem Deus ipse, cum piorum hominum frontes signati jussit littera *Thau*; interfecti vero eos qui eâ notati non essent. Hoc tempore prisca elementis samariticis Hebræi utebantur; Samaritæ vero litteras singulas multiplices formæ depingebant. Et *Thau* quidem, que postrema erat, præter alias formas, crucis speciem obtinebat; non ejus duntaxat, in quâ lignum transversum sustinet stipes arctariarum, sed alterius etiam quæ $\tau\alpha\epsilon$ est, sive decussata. Utramque crucis formam habet littera *Thau* in vetustis hebræorum siclis, qui servantur in eruditiorum loculis, et in illorum libris pinguntur. Unde à Scaligeri animadversione defenditur Origenes, qui hoc Ezechielis testimonium exponens, accepisse se scribit

ab Hebræo quodam, Christi doctrinam amplexo, in antiquis elementis Hebræorum *Thau* formam crucis habere. Antiqua elementa appellat, $\delta\psi\epsilon\sigma\tau\alpha$ $\sigma\tau\epsilon\lambda\epsilon\gamma\epsilon\upsilon$, samariticæ litteras; quas ab hebræicis recentioribus, seu potius babilonicis, quibus post babilonicam captivitatem uti ceperunt Judæi, accuratè distinguit his verbis, que veteri Catenâ in Psalmos translata excerptimus: *Et in accuratioribus exemplaribus scriptum est veteris litteris hebræicis, non hebræis. Narrat enim Esdras post captivitatem alius esse usum.* » Hieronymus *Thau* Ezechielis perfectam in viris gemitibus et dolentibus scientiam demonstrare suspicatur; conjecturâ ductâ à voce $\tau\alpha\epsilon$, que perfectum sonat: vel notari observationem legis, que $\tau\alpha\epsilon$ dicitur; quam expositionem Hebræis adscribit. Tùm subjicit: « Et ut eâ nostra veniamus, antiquis Hebræorum litteris, quibus usque hodiè utuntur Samaritanæ, extrema *Thau* littera crucis habet similitudinem, que in Christianorum frontibus plangitur, et frequentè mandis inscriptione signatur. » At cum Origeni et Hieronymo fidem detrudere nititur Scaliger, audacter facit et non apud Samaritanos solum, et veteres Hebræos; sed ipsos etiam Pænes, præindeque et Tyrios, apud Ethiopes quoque, necnon et apud Græcos et Latinos, *Thau* caret illo vertice supra lignum transversum eminentem in quo $\alpha\alpha\tau\epsilon$, sive titulus noxi scribebatur; quem verticem *Thau* aliarum gentium retinet. Quanquam et in veteribus Græcorum libris et inscriptionibus nonnullis, *Thau* cum apice nonnunquam visitur. Apud Coptos *Dau* simile est *Tau* Græci sine apice; sed penultima littera que est Dei, prorsus similis est æthiopicæ et samariticæ *Thau*, quod verticem gerit. Quamobrem et Saleb dei nominari aium, hoc est, *Dei cruciforme*. Cruce enim *Saleb* appellatur. Ergo *Copi Dau* sum habuere à Macedoniis alexandrinis: à Dei littera videtur esse ægyptiaca originis. Utcumque est, ex hæc dissertatione colligimus singulas has gentes apud quas præcipuè Christi doctrina propagata est, in litteris suis reperire, undè vaticinium Ezechielis Christi cruceam prænantiare comprobetur.

Scio plerosque $\tau\alpha$ Ezechielis, non *Thau* litteram, sed signum interpretari. Sic Septuaginta, et Jonathan; sic Syrus et Arabs; sic Aquila et Symmachus, juxta Hieronymi testimonium. Sic Cyprianus: « Apud Ezechielem, inquit, dicit Deus: *Notabis signum super frontes virorum.* » Rursùm: *Utrum autem super quem signum scriptum est. Mattheus quoque Ezechielem re-*

spexisse videtur, cum diceret: *Et tunc parabit signum Filii hominis in celo.* Apertissime verò Joannes in Apocalypsi: *Et præceptum est illis ne laederent sanum terræ. neque omne viridè, neque omnem arborem; nisi tantum olivæ, qui non habent signum Dei in frontibus suis.* Verum aliter Theodotius, qui litteram hebræicam *Thau* expressit, teste Hieronymo in Ezech. c. 9, v. 4: quod et ab Aquilâ factum docet Origenes; ejus verba representat romana editio Scripturæ sacræ. Tertullianus quoque, adv. Jud. c. 11, *Thau* reddidit, vel, quod potius reor, in veteri interpretatione latinâ sic reddidit exserpsit: at samariticæ lingua imperitus *Thau* græcum, et *T* latinum ab Ezechiele præsignari censuit. « Ipsa est enim, inquit adv. Marc. lib. 5, c. 22, littera Græcorum *Tau*, nostra autem *T* species crucis, quam et portendebat futuram in frontibus nostris, apud veram et catholicam Jerusalem. » Atqui vetus illa latina interpretatio, undè hæc sumpsit Tertullianus, excusa erat ad editionem Septuaginta senem. Quamobrem faciliè ducor ad suspicandum, pro eo quod apud Illos vulgò legitur: *ἐν τῷ μέτωπῳ ἐπ' αὐτοῦ ἔστι τὸ σημεῖον, καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος*, esse: *ἐν τῷ μέτωπῳ ἐπ' αὐτοῦ ἔστι τὸ σημεῖον*. Præindeque et paulo superius emendandum erit: *καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος ἐστὶ τὸ σημεῖον τῶν ἀγγέλων τῶν κεραινομένων*. Quod ad Mattheum et Joannem attinet, propositum non habuerunt ipsa Ezechielis verba rependere, sed ad sententiam tantum alluserunt.

5° Postrema illa duo, que Zacharias suppeditavit oracula, in Christo Jesu completa esse, ulium Prophete hujus capita, si simul spectentur, manifestum facient. Nam si ab eo undecimi capitis ordinarum loco, in quo venditionem Jesu prædictam esse proximè ostendimus, statim subest Judæ et Israelis disjunctio, que notat consanguineorum dissociationem per Christum prædictam et factam, his ipsius capessentibus doctrinam, illis Mosis, istis ethnicorum instituta sectantibus. Unde sic Jesus ipse de se apud S. Luc. c. 12, v. 51 et seq.: *Putatis quia pacem veni dare in terram? non, dico vobis, sed separationem; erunt enim ex hoc quinque in domo unâ divisi; tres in duos, et duo in tres dividuntur; pater in filium, et filius in patrem suum; mater in fratrem suum. Tùm objurgat pastores nequam Zacharias, quemadmodum et Jesus decimo Joannis capite v. 11. Eclesie dein de victorias spondet, hostibus verò Ecclesiæ certum minatur exitum. His subnectitur missio Spiritus sancti, de qua luculenter agemus infra. Expositio postmodum Christi Jesu supplicium: *Et aspiciet ad me quem confiteerunt, et plangent eum plangent quasi super unigenitum, et dolerunt super eum, ut dolerent in morte primogeniti.* In Christum Jesum quadrare istud tradit Joannes e. 19, v. 56, 57: *Facta sunt enim hæc, ut Scripturæ impleretur: Os non comminatus est eo. Et iterum alia Scriptura dicit: Videbit in quem transfugerunt. Eodem pertinet istud ex Apocalypsi, c. 1, v. 7: *Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, et qui cum pupigerunt, et plangent se super eum omnes tribus terræ. Atqui in Christum Jesum hæc torquere minime fuissent ausi***

Novi Testamenti scriptores, ut sæpe jam dixi, nisi receptam esse in vulgus opinionem hanc scivissent. Indidem petium videtur istud Christi Jesu apud Mattheum: *Et tunc parabit signum Filii hominis in celo, et tunc plangent omnes tribus terræ, et videbunt Filium hominis venientem in nubibus caeli cum virtute multâ et majestate.* Quorsum Unigenitus appellatur Christus Jesus, nihil attinet dicere. Septuaginta habent: *ὁ υἱὸς τοῦ ἀγαπητοῦ*. Quippe *Agapi* dicitur; quippe Jesus Deus Pater de eodem Filium suum dilectum non semel appellavit. Eoquid verò dicitur Primogenitus, demonstrat supra Parallelismus. Quam simile verò Zacharianam hoc istis psalmi 21, que Christo addiximus: *Foderunt manus meas et pedes meos. Ipsi verò consideraverunt et insperaverunt me.* Jam verò ille *sons patens domui David et habitantibus Jerusalem in abolitionem peccatoris*, Christus Jesus est, quem sub fontis, et aque, et fluvii noxiorum sordes elucens symbolo Testamenti utriusque auctores exhibent in Parallelismo. Idola dei dedit conterit, quod Christi Jesu munus esse approbat itidem Parallelismus. Tùm pseudopropheta exterminat, et spiritus nequam prolifigat. Quippe sic et Christus Jesus apud Mattheum, c. 7, v. 15: *Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium; intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Et alibi: *Videte, ne quis vos seducat; multi enim veniunt in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus, et multos seducunt.* (Math. c. 24, v. 4 et seq.). Et mox: *Si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere, surgent enim pseudochristi, et pseudo propheta; et dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem hauriantur, si fieri potest, etiam electi.* Idem argumentum fusè tractat Paulus in posteriore Epistola ad Timotheum, e. 3, v. 1 et seq. nimirum Christi Jesu præceptis imbutus. Joannes quoque, eodem præceptore usus, sic disserit in primâ Epistola c. 4, v. 1 et seq.: *Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint, quoniam multi pseudo prophetae exierunt in mundum. In hoc cognoscatur Spiritus Dei: omnis spiritus qui confiteatur Jesum Christum in carne venisse, et ex Deo est; et omnis spiritus qui solet Jesum, ex Deo non est, et hic est Antichristus, de quo audistis quoniam venit, et nunc jam in mundo est. Tangit postea Zacharias supplicium Christi, atque id claris ad eum perspicue designat notis, in rem præsentem describere, non futuram prædicare videtur: *Et dicitur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicit: His plangunt eum in domo eorum qui diligebant me. Scio equidem quid postulet verborum istorum conexio cum superi oribus, et ἀποκάλυψις. Agit Zacharias de pseudopropheta, qui postquam falsiloquia sua Dei nomine prætexit erit, Configit eum, inquit, pater ejus, et mater ejus. Tùm subjungit: *Et dicitur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicit: His plangunt eum in domo eorum qui diligebant me. Planè hæc coherant.* Verumtamen non eadem prorsus subjacet $\delta\psi\epsilon\sigma\tau\alpha$ utriusque sententia: nam quæ à parentibus confidum dicit, quemadmodum verterunt Aquila, Theodotius, Symmachus, Jonathan et Vulgatus interpretes, ferrò ad**

mortem confossum utique significavit: hic enim videtur esse sensus vocis דָּרְדָּרָה, et capitale scelus fuit propheticum munus temere usurpare, juxta legem Moysis. Atqui lethalia vulnera non sunt, quae manibus infliguntur. Vides Zachariae mentem à pseudoprophetae supplicio ad Christi ipsius Prophetarum ultoris supplicium sensim et *לְזָכְרָתָם* converti. Unde continò hæc subnectit: « Franca, suscitare super pastorem meum, et super virum coherentem tibi, dicit Dominus exercituum; percutite pastorem, et dispergentur oves: convertam manum meam ad parvulos; quæ Christo Jesu manifestis rationibus suprà adjudicavimus. Itaque prius illud comma de manibus transfossum est ejusmodi, ut accomodari possit ad presentia, in quibus de pseudoprophetae supplicio agitur; et ad sequentia, in quibus agitur de supplicio Christi Jesu, veri quidem Prophetae, et pseudoprophetae habitus; sed ita tamen ut Jesu longè aptius conveniat. Pergit Zacharias, et postquam Christi mortem, et discipulorum Christi dispersionem prædixit. Evangelium promulgandum prænumtiat, et homines quosdam ad salutem eligendos, plures reprobandos; quibus consona sunt ista Christi Jesu apud Matthæum, c. 7: *Quam angusta porta et arcta via est quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam!* et ista c. 20: *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.* Undè Paulus in priore ad Corinthios Epist., c. 1: *Videte enim vocationem vestram, fratres, quin non multi sapientes, non multi nobiles; sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes; et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret, ut non gloriaretur omnis caro in conspectu ejus.* Stulta illa Pauli, et ignobilia, et contemptibilia, et quæ non sunt, parvulos Zacharias appellat, eosque manu suâ sublevatorum se Deus pollicetur. At variis tamen tormentis fidem eorum et virtutem exploratum iri docet Propheta; martyris nempe ac supplicis, quæ discipulis Jesu Christo irrogata sunt, juxta prædicationem veteris Testamenti in novo completas, quas in Parallelismo collegimus. Decimo quarto demùm capite exitidum Hierosolymitanam, Evangelii promulgationem, gentium vocationem, Ecclesie constitutionem, et pios omnes in unum ovile sub uno pastore cogendos vaticinatur; quæ omnia suis locis Parallelismus iste pertractat. Ergò extotà Zachariæ hujus prophetae compage et consensu intelligitur, duo commata hoc capite à nobis inde deprompta, ad exitum in Christo Jesu, itidem in reliqua, pervenisse. Noque Judei inficiantur. Gemara Thalmudici libri Seneb, ad Messiam Josephi filium, quem olim interficiendum esse opinantur, prius refert Zachariæ vaticinium: *Et aspiciet ad me quem confixerunt;* cui assentitur Eben Ezra. At R. Moses Hadarsan in Beresith Rabbâ refert ad Messiam, Davidis filium. In altero vero oraculo Messie ascribendo ad stipulatorem quoque habemus Aben Ezzam, qui in Messiam filium Josephi, hæc flectit.

Verum enim verò prius hoc Zachariæ testimonium non una labes occupavit; undè genuina ejus sententia

in dubium vocari possit. Primum vitio incidentur hæc verba: וְרִבְרִי אֵלַי, *Et aspiciet ad me.* Quibus cum Christi divinitatem probari animadvertent Judæi (quippe cum idem se confixum fuisse dicat, qui spiritum ergæ se effusurum promittit, quod Dei spiritus est), adulteras iis admovent manus, et pro וְרִבְרִי scripserunt וְרָא, *ad eum*, ut alius sit gratiæ largitor, alius plagis confixus, et lamentis ac planctibus comploratus. At nos supra certis indicis deprehensam hanc fallaciam convincimus. Subest deinde: וְרִבְרִי אֵלַי, *Quem confixerunt.* Septuaginta reddunt: *ὃς ἦν καταγγέλλων.* Nempe transpositis elementis, וְרִבְרִי. Quamquam nec satis constanter lectionem hanc retinent codices septuaginta senum; nam Aldina editio habet: *αὐτὸς ὁ ἔξαγγέλλων.* Sic quoque vetustissimus codex Barberinus. Sic legit et Cyprianus, sic Theodoretus, sic alii. Et antè illos Joannes Evangelista, c. 19, v. 37: affert Joannes: *ἔφαθεν ἰσὶ τοῦ ἔξαγγέλλοντος.* Videndum in quem transfigerent. Quantum aliter visum Hieronymo, qui hic hebraica secutum Joannem arbitratur. Sed cum inter Græcos, et à Græcis rogatus Evangelium suum scripserit, id haud dubie assecutus est græcum exemplar, quod tùm maximè usurpabatur vulgò, et *καὶ τὸν ἑβραϊκὸν* appellabatur. Illud autem fuisse certum est septuaginta senum. Nam, ut id obiter moneam, Evangelium in Judæorum gratiam et inter Judæos scriptis Mathæus, auctore Irenæo, Marcus in gratiam Romanorum, utpote quod Romæ, iis postulantibus, scripserit, testibus Eusebio et Hieronymo; Lucas Hellenistarum, quippe Antiochenis, inter Hellenistas natus; Joannes Græcorum, Ephesi nimirum, rogatus ab episcopis Asiæ, ut docet ex Irenæo Eusebii, ex Eusebio Hieronymus; sic tamen ut Evangelia sua scriptores hi quatuor, totius etiam Ecclesie communia esse vellet ab eaque uno consensu recepta sint. Facile itaque satisfacimus Hieronymo querentis: « Si quis non recipit, de testimonio de quo sanctorum scripturarum (loco Joannes ista protulerit, et cum non reperit, et cogitur ingratissimè suscipere veritatem.) Protilisio ista Joannem ex Zachariæ duodecimo capite, juxta septuaginta senum interpretationem, respondemus. Scio notasse alibi Hieronymum, Apostolos et Evangelistas hebraicè sequi potius Veteris Testamenti exemplar, quam Interpretes septuaginta, si quando hi discrepant ab hebraicis. At nos id semper ab iis factum negamus; imò verò contrarium sæpè observavimus, et rarissimè hebraicis eos hæsisse possumus asserere. Plurimum id exemplis probare possumus, si ea res ageretur. Quomobrem de græca interpretatione sic ad Hieronymum scribit Augustinus: « Nam parvum pondus habet illa, que sic meruit de famari, et quæ nos Apostolos non tantùm res ipsa et indicat, sed etiam te attestatum esse meminî. » Hæc erat *καὶ τὸν ἑβραϊκὸν*, que cum varias passas esset depravationes, in aliquibus hebraicè veritati consentiebat, dissentiebat in aliis. Hinc factum est, ut cum Evangelistæ et Apostoli *καὶ τὸν ἑβραϊκὸν* consueverunt, tantum consonarent hebraicis, quantum iisdem *καὶ τὸν ἑβραϊκὸν* consonabat. Cum verò postmodum Origenes, alique deinde Interpretationem

septuaginta senum emendassent, novè prodierunt editiones, quarum alia magis, minus alia hebraicis consentiebant. Ergò Hieronymus atque recentiores, de prompta in Novo Testamento testimonia exigentes, ad sua septuaginta Seniorum editionis exemplaria, *καὶ τὸν ἑβραϊκὸν* nimirum, ut videtur, quippe frequenti usu ab omnibus teri solite, si quando ab iis discrepare, hebraicis verò consentire illa notassent, ex hebraico arecessita ea ab Evangelistis et Apostolis opinati sunt. Velut hæc clausulam ex Zachariâ à Joanne prolata, ab hebraicis mandasse censet Hieronymus, cum ex *καὶ τὸν ἑβραϊκὸν* profecta videatur. Demum tamen, ita scripserit septuaginta Interpretes, quemadmodum hodierni codices habent, *ὃς ἦν καταγγέλλων*, non obscura hæc erit contumeliarum Christi Jesu significatio, cum ludibrio ac derisui Judæis habitus est. Ità quidem loci hujus sententiam exponit Hieronymus. At verò Vulgatum scriptio-nem secutus est Aquila, vertit enim: *ὃς ἦν ἔξαγγέλλων.* Secutus est Theodotus, qui habet: *ὃς ἔξαγγέλλων*, et Symmachus, cujus hæc est interpretatio: *ἔξαγγέλλων ἑβραϊκῶν.*

7 Nec incastigatam præterire sinam, quam dedit Grotius, oraculi hujus expositionem. Præfert ille quidem interpretationem vulgatam: *Et aspiciet ad me, quem confixerunt.* At alium inde sensum elicit, ac vulgò fit: *Nam confingere, inquit, Deum dicuntur, qui cum probis laceantur; quo commento splendidi supplicii Jesu Christi predictionem obtundit.* Ego verò vocabulum וְרִבְרִי, hæc significatione nusquam usurpato; neque hic apud Zachariam ullo modo pati connexionem sequentium, ut in eum sensum trahi possit. Nam quid sibi velle dicamus ingentem planctum et lamenta, quibus futurum prædicit ut Judæorum familie prosequantur eum qui fuit confixus? Cuilibet attentò patet, lessum in defuncti alicujus funere habitum describit: *Et aspiciet ad me quem confixerunt; et plangent eum planctu quasi super virgenitum; et dolebit super eum, ut dolori solet in morte primogeniti.* Nec sibi constat Grotius; nam septimum comma capituli primi Apoclypticos, quod Zachariam illius germanum est, mala ecclesiis illata notare censet. At res profecto diversa sunt, Deum conviciis prosequere, et Ecclesie mala inferre. Quæ opinio levitas earumdem vanitatem arguit.

8 Non abs re erit celeberrimum repetere Psalmi nonagesimi quinti comma, multis controversiis agitatum; quo, si integrum esse constaret supplicium Christi clarissimè prædici fatendum esset: *Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit à ligno.* Postrema hæc verba à Judæis fuisse inducta et obliterata querit Justinus adversus Tryphonem. Eadem representant veteriores latini patres, Tertullianus, Arnobius, Lactantius, alii, et prisæ item codices nonnulli. Sed tamen cum tale nihil existet, vel in exemplaribus hebraicis, vel in Thargum, vel in interpretibus exoticis; neque ea agnoscant Symmachus, aut Theodoretus, aut alii, nullum in hoc testimonio causæ nostræ firmamentum collocabimus. In quo quàm bonâ fide, quamque moderatè agamus, adversarii possunt agnoscere.

CAPUT CXXVIII.

JESUS INTER DEOS LATRONES GRÆCI SUFFIGITUR.

Isa. c. 55, v. 12: *Idèò disperdiam ei plurimos, et fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam, et cum sceleratis reputatus est.*

Math. c. 27, v. 38: *Tunc crucifigi sunt cum eo duo latrones, unus à dextris, et unus à sinistris.* Et Luc. c. 23, v. 35. Joann. c. 19, v. 18.

Marc. c. 15, v. 27: *Et cum eo crucifiguntur duo latrones, unum à dextris, et alium à sinistris ejus. Et impleta est Scriptura quæ dicit: Et cum iniquis reputatus est.*

Luc. c. 22, v. 37: *Dico enim vobis, quoniam adhuc hæc quod scriptum est, oportet impleri in me: Et cum iniquis deputatus est.*

CAPUT CXXIX.

JESUS SIGNUM.

Num. c. 21, v. 9: *Fecit ergò Moyses serpentem æneum, et posuit eum pro signo, quem cum percussisset aspicerent, sanabantur.*

Isa. c. 11, v. 10, 12: *In die illâ radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabunt, et erit sepulcrum ejus gloriosissimum.... Et levabit (Dominus) signum in nationes.*

Isa. c. 49, v. 22: *Hæc dicit Dominus Deus: Ecce levabo ad gentes manum meam; et ad populos exaltabo signum meum. Et afferent filios tuos in utris, et filias tuas super humeros portabunt. Et erunt reges nutritii tui, et regine nutrices tuæ; vultu in terram demisso adorabunt te, et pulverem pedum tuorum ligent.*

Isa. c. 55, v. 11, 13: *Sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo: non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, et prosperabitur in his ad quæ misi illud.... Pro saluonè ascendet abies, et pro virtutè crescit myrtus, et erit Dominus nominatus in signum æternum, quod non auferetur.*

Isa. c. 61, v. 10 et seq.: *Transite, transite per portas: preparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides, et elevato signum ad populos. Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ, dicit filius Sion: Ecce Salvator tuus venit, ecce merces ejus cum eo, et opus ejus coram illo; et vocabunt eos: Populus sanctus, redempti à Domino.*

Isa. c. 66, v. 18 et seq.: *Ego autem opera eorum, et cogitationes eorum; venio ut congregem cum omnibus gentibus et linguis; et venient, et videbunt gloriam meam. Et ponam in eis signum, et mittam ex eis qui salvari fuerint ad gentes in mare, in Africanam, et Lydiam tendentes sagittam, in Italianam, et Græciam, ad insulas longè, ad eos qui non audiverunt de me, et non viderunt gloriam meam, et annuntiabunt gloriam meam gentibus.*

Math. c. 12, v. 38 et seq.: *Tunc responderunt ei quidam de scribis et pharisæis dicentes: Magister, volumus à te signum videre. Qui respondens ait: Generatio*

multa et adultera signum querit, et signum non dabitur nisi signum Jonæ propheta. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terre tribus diebus et tribus noctibus. Et Matth. c. 16, v. 1 et seq. Luc c. 11, v. 16, 29.

Matth. c. 24, v. 29, 30: Statim autem post stipulationem dierum illarum, sol obscurabitur, et luna non dabit lunem suam, et stellæ cadent de celo, et virtutes celorum commovebuntur. Et tunc parabit signum Filii hominis in celo, et tunc plangent omnes tribus terre, et videbitur Filius hominis venientem in nubibus caeli, cum virtute multâ et majestate.

Luc. c. 2, v. 34: Et benedixit illis Simeon, et dixit ad Mariam matrem ejus: Ecce positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicetur.

CAPUT CXXV.

JESUS PENDENS IN CRUCE SUBANNATUR A PRÆTEREUNTIUM.

Psal. 5, v. 1, 2: Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt adversum me; multi dicant animæ meæ: Non est salus in Deo ejus.

Psal. 31, v. 7 et seq.: Ego autem sum vermis, et non homo; opprobrium hominum, et abjectio plebis. Omnes videntes me deriserunt me; locuti sunt labiis, et moverunt caput: Speravit in Domino, eripuit eum; salvum faciat eum, quoniam vult eum.

Psal. 54, v. 15 et seq.: Quasi lugens et contristatus, sic humiliabor; et adversum me letati sunt, et convenerunt; congregata sunt super me flagella, et ignoravi: dissipati sunt, nec compuncti; tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione.

Psal. 68, v. 18 et seq.: Et ne avertas faciem tuam à pæro tuo; quoniam tribulor, velociter exaudi me. Intende animæ meæ, et libera eam; propter inimicos meos eripe me. Tu sis inproperium meum, et confusio nem meam, et reverentiam meam. In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me; inproperium expectavi cor meum et miseriam. Et sustinui qui simul contristaretur, et non fuit; et qui consolaretur, et non invenit. Et dederunt in escam meam fel, et in siti meâ potaverunt me aceto.

Psal. 108, v. 21: Et ego factus sum opprobrium illi; viderent me, et moverunt capita sua.

Thren. c. 5, v. 14 et seq.: Factus sum in derisum omni populo meo, canticum eorum totâ die.... Aperuerunt super nos os suum omnes inimici... Audii opprobrium eorum, Domine; omnes cogitationes eorum adversum me; labia insurgunt mihi, et meditationes eorum adversum me totâ die. Sessionem eorum, et resurrectionem eorum vide; ego sum psalmus eorum.

Matth. c. 27, v. 59 et seq.: Prætereuntes autem blasphemabant eum, moventes capita sua, et aieunt: Vah! qui destruis templum Dei; et in tri-duo illud reedificas, saltem septuaginta; si Filius Dei es, descende de cruce. Similiter et principes sacerdotum, illudentes cum scribis et senioribus dicebant: Alios salvos fecit, se ipsum non potest salvum facere: Si Rex Israel

est, descendat nunc de cruce, et credimus ei; confidit in Deo; liberet nunc si vult eum; dixit enim: Quia filius Dei sum. Idipsum autem et latrones qui crucifixi erant cum eo, improbantur ei. Et Marc. c. 15, v. 28 et seq. Luc. c. 25, 53 et seq.

CAPUT CXXXI.

JESUS MORIENS VENIAM ADVERSARIIS SUIS A DEO PRÆCATOR.

Psal. 54, v. 11 et seq.: Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me; retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ. Ego autem, cum mihi molesti essent, inducbar cæcico; humiliabor in jejuniis ani-mæ meæ, et oratio mea in sicut meo convertetur.

Psal. 108, v. 1 et seq.: Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris et os dolosi super me apertum est. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, et sermonibus odii circumdederunt me, et expugnaverunt me gratis. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi; ego autem orabam. Et posuerunt adversum me mala pro bonis, et odium pro dilectione meâ.

Isa. c. 55, v. 12: Et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit.

Luc. c. 25, v. 34: Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.

CAPUT CXXXII.

JESU VESTIMENTA SORTI DIVIDUNTUR.

Psal. 21, v. 17 et seq.: Foderunt manus meas, et pedes meos; dimmeraverunt omnia ossa meâ. Ipsi verò consideraverunt, et inspuerunt me; diviserunt sibi vestimenta meâ, et super vestem meam miserunt sortem.

Matth. c. 27, v. 35: Postquam autem crucifixi erant eum, diviserunt vestimenta ejus sortem mittentes, ut im-pleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Diviserunt sibi vestimenta meâ, et super vestem meam miserunt sortem. Et Marc. c. 15, v. 24. Luc. c. 25, v. 34. Joan. c. 19, v. 25, 24.

CAPUT CXXXIII.

MORIENTE JESU SOL DEFICIT, ET TERRA MOVETUR.

Psal. 17, v. 5 et seq.: Circumdederunt me dolores mortis, et torrentis iniquitatis conturbaverunt me; dolores inferni circumdederunt me; procepit pervenit me laqueus mortis. In tribulatione meâ invocavi Dominum, et ad Deum meum clamavi. Et exaudivi de templo sancto tuo vocem meam, et clamor meus in conspectu ejus, introiit in aures ejus. Commota est et contremuit terra, fundamenta montium conturbata et commota sunt, quoniam iratus est eis.

Amos. c. 8, v. 8 et seq.: Numquid super isto non commovebitur terra, et turbabit omnis habitator ejus; et ascendet quasi fluvius universas, et effluet, et defluet quasi rivus Ægypti? Et erit in die illâ, dicit Dominus Deus, occidet sol in meridie, et tenebrescere faciam terram in die luminis; et converteram festivitates vestras in lucum, et omnia canticâ

vestra in planctum, et inducam super omne dorsum vestrum saccum, et super omne caput cæciliam, et ponam eam quasi luctum anigenitum.

Agg. c. 2, v. 7 et seq.: Quia hæc dicit Dominus exercituum: adhuc unum modicum est, et ego commovebo celum et terram, et mare et aridam; et movebo omnes gentes; et veniet Desideratus cunctis gentibus, et implebo domum istam gloriâ, dicit Dominus exercituum.... Et factum est verbum Domini secundo ad Aggeum in vigesima et quarta mensis, dicens: Loquere ad Zorobabel, ducem Juda, dicens: Ego movebo celum pariter et terram.

Zach. c. 14, v. 6 et seq.: Et erit in die illâ: Non erit lux, sed frigus et gelus; et erit dies una quæ nota est Domino, non dies, usque nox, et in tempore vesperi erit lux. Et erit in die illâ. Exibunt aquæ vitæ de Jerusalem; medium earum ad mare orientale, et medium earum ad mare novissimum in æstate in hyeme erunt. Et erit Dominus rex super omnem terram, in die illâ erit dominus unus, et erit nomen ejus unum.

Matth. c. 27, v. 45, 51: A sexta autem horâ tenebræ facte sunt super universam terram, usque ad horam nonam. Et ecce velum templi scissum est in duas partes, ad summo usque dorsum, et terra mota est, et petre scissæ sunt. Et Marc. c. 15, v. 35.

Luc. c. 25, v. 44: Erat autem hora ferè sexta, et tenebræ facte sunt per universam terram usque in horam nonam. Et obscuratus est sol, et velum templi scissum est medium.

Heb. c. 12, v. 25 et seq. Videte ne recusatis loquentem. Si enim non effugerunt recusantes eum qui super terram loquebatur, multò magis nos, qui de caelis loquentem nobis avertimus; ejus vox movit terram tunc, nunc autem reponit illi dicens: Adhuc semel, et ego movebo non solum terram, sed et celum.

Zachariam illud adjudicamus Christo Jesu, Eusebium auctorem, ac totius vaticinii connexionem, rationemque proinde ipsam secuti. Ac connexionem quidem postremorum quatuor Zachariæ capitum luculenter suprâ demonstravimus. Istam verò sententiam sic Jesu applicat Eusebius: Et erit in die illâ, inquit Propheta, non erit lux, sed frigus et gelus; quippe quâ nocte caput est Jesus, frigus erat, teste Evangelistâ: Stabant autem serri et ministri ad prunas, quia frigus erat, et calefaciebant se, erat autem cum eis et Petrus stans et calefaciens se. Euseb. Dem. lib. 10). Quæ deinde convertit in allegoriam, Judæis propositam fuis-e dicens lucem ac tenebras, eosque lucem tenebris post-passe: frigus verò illud, tarditatis eorum, ac in rebus divinis supinitatis symbolum fuisse, quod et prædixerat Christus apud Matth. c. 54, v. 12: Et quoniam abundavit iniquitas, refrigeret charitas multorum. Pergit Propheta: Et erit dies unus, quæ nota est Domino, non dies neque nox, et in tempore vesperi erit lux: quo tempore in cruce actus est Jesus Christus, lan-tæ tenebræ oborte sunt, ut dies nec esset, nec dici posset; neque sanè nox erat, quæ fit per occasum solis: sol autem medium tunc orbem tenebat. Vesperi autem, post horam videlicet nonam, abscesserunt to-

nebræ, et lux rursum affulsit. Addit Zachariæ: Et erit in die illâ: Exibunt aquæ vitæ de Jerusalem: quo Christi Jesu doctrinæ promulgatio et propagatio significatur, ipso Jesu auctore apud Joan. c. 4: Qui biberit ex aquâ, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed aqua quæ ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Subjecti demum Propheta: Et erit Dominus rex super omnem terram, in die illâ erit Dominus unus, et erit nomen ejus unum, cui succi-nebant voces hæc celestes in Apocalypsi, cap. 11: Factum est regnum hujus mundi Domini nostri, et Christi ejus et regnabit in secula seculorum. Jesus quoque apud Joannem. cap. 10: Fiet unum ovile et unus pastor. Juvat hanc interpretationem veterum Judæorum suffragium; nam in Beresith Rabbâ, et in Midraschoth Thehillim et Ruth, Messia tributur hoc Zachariæ caput. Et mirabili hinc solis defectio conciliat fidem, non christianorum solum scriptorum, sed ethnicorum etiam, Thalli, Phlegontis, Tabulariorum romanorum et sinensium auctoritas.

CAPUT CXXXIV.

JESUS MORIENS PATREM INCLAMAT.

Psal. 5, v. 2 et seq.: Multi dicunt animæ meæ: Non est salus ipsi in Deo ejus... Voce meâ ad Dominum clamavi, et exaudivi me de monte sancto suo, ego dormivi, et soporatus sum, exsurxi, quia Dominus suscepit me.

Psal. 17, v. 7, 8: In tribulatione meâ invocavi Dominum, et ad Deum meum clamavi: et exaudivi de templo sancto suo vocem meam, et clamor meus in conspectu ejus introiit in aures ejus. Commota est et contremuit terra, fundamenta montium conturbata sunt, et commota sunt, quoniam iratus est eis.

Psal. 21, v. 1 et seq.: Deus, Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti? longè à salute meâ verba delictorum meorum. Deus meus, clamabo per diem et non exaudies; et nocte, et non ad insipientiam mihi. Tu autem in sancto habitas, laus Israel. In te speraverunt patres nostri; speraverunt, et liberasti eos. Ad te clamaverunt, et salvi facti sunt, in te speraverunt, et non sunt confusi. Ego autem sum vermis, et non homo, opprobrium hominum, et abjectio plebis. Omnes videntes me deriserunt me, locuti sunt labiis, et moverunt caput: Speravit in Domino, eripuit eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum.

Psal. 68, v. 1 et seq.: Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam. Infixus sum in limo profundi, et non est substantia. Veni in altitudinem maris, et tempestas dederit me. Laboravi clamans, rauce factus sunt faucibus meæ, defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Confortata sunt qui persecuti sunt me inimici mei injustè; quæ non rapui, tunc exstrebant.

Psal. 87, v. 1 et seq.: Domine Deus, salutis meæ, in die clamavi et nocivæ coram te. Intret in conspectu tuo oratio mea, inclina aurem tuam ad vocem meam. Quia

repleta est malis anima mea, et vita mea inferno appropinquavit. Estimatus sum cum descenderibus in locum, factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius, et ipsi de manu tuâ repulsi sunt. Posuerunt me in lacu inferiori, et in tenebris, et in umbra mortis. Super me confirmatus est furor tuus, et omnes fluctus tuos induxisti super me. Longè fecisti notos meos à me, posuerunt me abominatorem sibi. Tradidit sum, et non egrediebar, oculi mei languerunt præ inopia. Gloriam ad te, Domine, totâ die, expandi ad te manus meas. Ut quid, Domine, repellis orationem meam, avertis faciem tuam à me? Pauper sum ego, et in laboribus, à juventute meâ, exaltatus, autem humilitatus sum et conturbatus. In me transierunt iræ tuæ, et terrores tui conturbaverunt me. Circumdederunt me sicut aqua totâ die, circumdederunt me simul. Elongasti à me amicum et proximum et notos meos à miseria.

Psalm. 141, v. 1 et seq. : *Voce meâ ad Dominum meum clamavi, voce meâ ad Dominum deprecatus sum. Effundo in conspectu ejus orationem meam tribulationem meam antè ipsum pronuntio, in deficiendo ex me spiritum meum, et tu cognovisti sentias meas. In viâ hâc quâ ambulabam, absconderunt lapsum meum. Considerabam ad dexteram, et videbam, et non erat qui cognosceret me. Perit fuga à me, et non est qui requirat animam meam. Clamavi ad te, Domine, dixi: Tu es spes mea, portio mea in terrâ viventium. Intende ad deprecationem meam, quia humilitatus sum nimis. Libera me à persecutoribus meis, quia confortati sunt super me. Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo, ne expectant fusi, donec retribuas mihi.*

Thren. c. 3, v. 18 : *Et dixi: Perit fuis meus et spes meâ à Domino.*

Thren. c. 3, v. 55, 66 : *Invocavi nomen tuum, Domine, de lacu novissimo. Vocem meam audisti, ne avertas aurem tuam à singultu meo et clamoribus.*

Matth. c. 27, v. 46 et seq. : *Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magnâ, dicens: Eli, Eli, lamma sabachthani? hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid reliquisti me? Quidam autem illic stantes, et audientes dicebant: Eliam vocat iste. Et continuò currens unus ex eis accepit spongiam implevit aceto, et imposuit arundini, et dabat ei bibere. Ceteri verò dicebant: Sine, videamus an veniat Elias liberans eum. Jesus autem iterum clamans voce magnâ, emisit spiritum.*

Marc. c. 15, v. 34 et seq. : *Et horâ notâ exclamavit Jesus voce magnâ, dicens: Eloi, Eloi, lamma sabachthani? quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Et quidam de circumstantibus audientes, dicebant: Ecce Eliam vocat. Currens autem unus, et implens spongiam aceto, circumponensque eam lino potum dabat ei dicens: Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum. Jesus autem, emissâ voce magnâ, expiravit. Et velum templi scissum est in duo, à summo usque ad deorsum. Videns autem Centurio, qui ex adverso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo Filius Dei erat.*

Luc. c. 23, v. 46 : *Et clamans voce magnâ Jesus ait: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum... Et hæc dicens expiravit.*

Hebr. c. 5, v. 7 : *Qui in diebus carnis suæ, prece supplicationeque ad eum, qui possit illum salvum facere à morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro suâ reverentiâ.*

CAPUT CXXXV.

JESU FEL ET ACETUM PROPINAVIT.

Psalm. 68, v. 22 : *Et dederunt in escam meam fel, et in siti meâ potaverunt me aceto.*

Thren. c. 5, v. 5 et seq. : *Edificavit in gyro meo, et circumdedit me felle et labore, in tenebris collocavit me quasi mortuos sempiternos... Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absinthio... Recordare pauperitatis et transgressionis meæ, absinthii et fells.*

Matth. c. 27, v. 34, 48 : *Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum: et cum gustasset, noluit bibere... Et continuò currens unus ex eis, accepit spongiam implevit aceto, et imposuit arundini, et dabat ei bibere.*

Marc. c. 15, v. 23, 36 : *Et dabant ei myrrhatum vinum, et non accepit. Currens autem unus, et implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei.*

Luc. c. 23, v. 36 : *Illudabant autem ei et milites accedentes, et acetum offerentes ei.*

Joan. c. 19, v. 28 et seq. : *Postea sciens Jesus, quia omnia consummata sunt, ait consummaretur Scriptura, dixit: Sitio. Vix ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenum aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus. Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit: Consummatum est.*

4° Ex omnibus oraculis quæ in veteri Testamento à Deo per Prophetas edita sunt, præcipua ea et ad fidem faciendam utilissima esse constat, que res futuras, non per ambages circuitionesque, sed nudè et aperte predicunt. Talis est, quod exstat in sexagesimo octavo Psalmo commate viciesimo secundo, in quo queritur Christus sibi propinatum fuisse fel et acetum. Id queri Christum aio; nam ex scriptoribus Veteris Testamenti consensu, et ex Aben Ezre suffragio clarum est prænuntiata illi fuisse Christi mysteria. Tum que dantur Evangelistarum et Apostolorum lectiones, manifestè evincunt in Jesu eadem hæc ad eventum pervenisse. Jure igitur inhumanam et amaram propinationem ad eum quoque referimus, quam in ipsius historia Evangelistæ discretè commemorant. Ut enim oblique et *κατά εὐχρησιν* ad Davidem referri ista possunt, quod profectò non negamus, cum communi inter Judæos adagio locutionem hæc tritam fuisse sciamus, tàm oppositè tamen, tamque aptè hunc Christi casum exprimunt, ut non temerè, nec humanitè contigisse putandum sit. Notabile est quod legitur in Misdrach Ruth, sermonem nempe istum Booz ad Ruth, cap. 3, v. 14 : *Quando hora vescedi fuerit, veni hæc, et comedo panem, et intinge buccellam tuam in aceto,*

to, futurorum Messie casum symbola continere, ac vera quidem ista : *Veni hæc, id sibi velle: Veni ad regnum; panem deinde illum, panem esse regni; intinctum verò offe in acetum, Messie commetelas et tormenta notare.* Igitur eum toto Psalmo Messiam prænuntiarî fateatur Judæi; quæ verò hoc speciatim continentur commate, tormentorum Messie note sint et indicia, atque eadem denique in Jesu *κατά εὐχρησιν* exitum habuisse evangelicæ docet historia, æquidem non video quò rationum colore uti possint, si qui oraculi hujus fidem cloyare audeant, cum præsertim constet inter omnes omnino interpretes, frustrâ recurri ad allegoriam, cum res *κατά εὐχρησιν* completae sunt.

2° Inanis ergo est Theodori Mopsuesteni cavillatio, quod quidem comma, aliaque Psalmi hujus, que in Jesu videntur fuisse completa, de Judæis *κατά εὐχρησιν* à Davide dicta fuisse contendit; quod et à Thargumistâ et Jarchio factum est; ab Apostolis autem et Evangelistis fuisse usurpata è re natâ, et argumentis quæ tractantur accomodata *κατά εὐχρησιν*, utpotè ipsis consentanea; non verò quòd ea habentur pro vaticiniis: nec enim rerum adè diversarum predicationes in unum eundemque Psalmum fuisse congestas. Atqui illor visum est Petro, qui allocationem suam ad Fratre sic exorsus est, Act. c. 1, v. 16 et seq. : *Viri fratres, oportet impleri Scripturam quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Judâ, qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Jesum... Scriptum est enim in libro Psalmorum : « Fiat commoratio eorum deserta, et non sit qui inhabitet in eâ. » Cum narrat Joannes cap. 2, v. 17, discipulos Jesu, deturbante eo venditores templo, recordatos esse oraculi hujus: *Zelus domus tuæ comedit me, quæro an ut præterea, rei presentis convenientis meminerint, an ut præterea non utique tanquam præterea, alias quippe complures habebant in memoria, quæ eidem rei poterant adjungi, verum præterea esse non credebant; hujus autem præ ceteris recordati sunt, quòd et ipsi vaticinium inesse scirent, et ex eo Psalmo esset excerpta, quem totum fatidicum esse et futurorum Christi casuum *κατά εὐχρησιν* certum habebant. Quod autem addit, veri haudquam esse simile, diversa adè oracula simul fuisse congesta, de nihilo est; nec enim idem ordo rerum, idem narrationis contextus à Propheta divinitus afflato et ventura canente expectandus est, atque ab historico præteritorum seriem persequente. Præterea ne potest quidem, maximo lyrici, præterita celebrantes, rerum gestarum ordinem exequuntur: minime id patitur poeticus ille *ἰσοχρονισμὸς*, quò rapti feruntur. Non enim res geste versibus comprehendenda sunt, inquit satyricis, quòd longo melius historici faciunt; et sed per ambages, deorumque ministeria, et fabulorum sententiarum tormentum precipitandus est liber spiritus, ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quàm religiose orationis sub testibus fides. (Petron. cap. 78). Testis Horatius, quàm multa his ac diversa unius odè ambitu comprehendit; quàm multa Pindarus, quem anni ripas et aggeres prætergresso ac superflentè comparat idem Horatius; in alio**

laudans, quòd feliciter imitatus ipse laudari meruit. David quoque, quàm varias sæpè res in unum Psalmum congerit! Adde multas inesse Psalmo 68 huic locutiones, undè colligas unum aliquem hominem non plures signari, ejusmodi sunt istæ: *Labaravi clamans, rauce facta sunt fauces meæ; defecerunt oculi mei, diem spero in Deum meum. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Deinde: Operuit confusio faciem meam; extraneus factus sum fratribus meis, et peregrinus filius matris meæ. Et postea: Et posui vestimentum meum cilicium... Adversum me loquebantur, qui sedebant in portâ. Tum à populo cum secerunt et distinguunt ista: *Non confundantur super me qui querunt te, Deus Israel. Et mox: Extraneus factus sum fratribus meis, et peregrinus filius matris meæ. Rursùm: Videant pauperes, et letentur, quærite Deum, et vivet anima vestra.**

3° Oppugnanda quoque nostre interpretationis ansa ista suppeditat: *Et dederunt in escam meam fel; cum Matthæus felle potui dati meminerit, non esset. Undè factum suspicatur Bellarminus in hunc Psalmum, ut Matthæus Prophetarum predicationes referre solitus, hæc prætermiserit. Itaque hæc traducit ad allegoriam, quòd ob eandem causam jam antè fecerat Augustinus. Respondo primum, etiamsi hæc parte nunc predicti fides, at alteram rectè integrum manere: *Et in siti meâ potaverunt me aceto.* Aio eisdem, esse nomine, Hebraicè *חַמְצוּם*, intelligi omne aculentium et potentium quòd corpus alendum sumitur. *Σκωπτικόν*, dicuntur, non solum qui cibum solum capiant, sed et qui simul potant. *Συμπόσιον*, iidem, et compotores rectè dicæ, non solum qui unâ bibunt, sed et qui unâ edunt. Combitiones illos epicureos, Ciceroni memoratos (epist. ad famil. lib. 9), quis putet vinum tantum bibisse simul, cibos nequaquam attigisse? Dixit Aleman, *Τὸς βόδῳ νεκρῶ ἐβόσκει, Deus nectar edere.* Cum ait ergo Propheta inimicos suos felle escam suam aspersisse, id sibi vult, ea quæ sibi ad alimoniam et refectionem corporis parata erant, noxiis succis infecta fuisse ab adversariis. Valent igitur morosi illi argutiores, et inepti *λεπτολογηταί.**

CAPUT CXXXVI.

MORS JESU.

Psalm. 17, v. 5 et seq. : *Circumdederunt me dolores mortis, et torrentes iniquitatis conturbaverunt me. Dolores inferni circumdederunt me: præoccupaverunt me lacrymæ mortis. In tribulatione meâ invocavi Dominum, et ad Deum meum clamavi.*

Psalm. 21, v. 15 et seq. : *Sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt omnia ossa mea. Factum est cor meum tanquam cera liquecens in medio ventris mei. Arsit tanquam virtus mea, et lingua mea adhesi faucibus meis, et in pulverem mortis deduxisti me; quoniam circumdederunt me canes multi; concitium malignantium obsecit me. Foderunt manus meas et pedes meos, dirimeraverunt omni ossa mea; ipsi verò non consideraverunt et insperxerunt me: dividerunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem.*

Psalm. 34, v. 7 et seq. : *Quoniam gratis abscondo-*